

I. OBYVATELSTVO PODLE VĚKU A RODINNÉHO STAVU

V průběhu roku 2010 se populace České republiky rozrostla o 26,0 tis. osob. Nejvýrazněji ve své četnosti posílila věková skupina obyvatel nad 65 let věku, zvětšila se však i věková skupina dětí do 15 let. Jak dokládají i vyšší hodnoty ukazatelů věkového složení (indexu stáří, průměrného věku), proces stárnutí dále pokračuje.

Tab. I.1 Věkové složení obyvatelstva, 2002-2010 (k 31. 12.)

	2002	2004	2006	2007	2008	2009	2010
Počet obyvatel (v tis.)	10 203	10 221	10 287	10 381	10 468	10 507	10 533
v tom ve věku: 0 -14	1 590	1 527	1 480	1 477	1 480	1 494	1 518
15-64	7 196	7 259	7 325	7 391	7 431	7 414	7 379
65+	1 418	1 435	1 482	1 513	1 556	1 599	1 636
v tom: 65-74	819	807	822	837	869	905	936
75-84	501	535	548	551	550	548	545
85+	98	94	113	125	137	146	155
Podíl věkové skupiny (v %)							
0 -14	15,6	14,9	14,4	14,2	14,1	14,2	14,4
15-64	70,5	71,0	71,2	71,2	71,0	70,6	70,1
65+	13,9	14,0	14,4	14,6	14,9	15,2	15,5
Syntetické ukazatele							
Index stáří ¹⁾	89,2	94,0	100,2	102,4	105,1	107,0	107,8
Index ekonomické závislosti A ²⁾	41,8	40,8	40,4	40,4	40,9	41,7	42,7
Index ekonomické závislosti B ³⁾	56,2	54,8	54,1	53,9	54,1	54,6	55,0
Průměrný věk - celkem	39,3	39,8	40,2	40,3	40,5	40,6	40,8
- muži	37,7	38,2	38,6	38,8	38,9	39,1	39,3
- ženy	40,8	41,3	41,7	41,8	42,0	42,1	42,3
Věkový medián	38,2	38,7	39,1	39,1	39,2	39,4	39,6

¹⁾ počet osob ve věku 65 a více let na 100 dětí ve věku 0-14 let

²⁾ počet osob ve věku 0-14 let a osob starších 65 let na 100 osob ve věku 15-64 let

³⁾ počet osob ve věku 0-19 let a osob starších 65 let na 100 osob ve věku 20-64 let

Počet dětí do 15 let stoupal v roce 2010 třetím rokem v řadě jako odraz rostoucí porodnosti v letech 2002-2008. Dětská složka populace se rozrostla o 23,8 tis. na 1,52 mil. k 31. 12. 2010, po čtyřech letech tak byla opět překročena hranice 1,5 milionu dětí v populaci. Podíl dětí v obyvatelstvu se v průběhu roku 2010 zvýšil z 14,2 % na 14,4 %, relativní váha dětí opět roste teprve druhým rokem.

Skupina obyvatel ČR ve věku 15-64 let zaznamenala v roce 2010 jako jediná z hlavních věkových skupin ztrátu, a to v absolutní i relativní četnosti. Složka osob produktivního věku se ztenčila o 34,8 tis. na 7,38 mil., její zastoupení se snížilo o 0,5 procentního bodu na 70,1 %. Úbytek věkové skupiny produktivního věku vystřídal kladné přírůstky zaznamenávané od konce 70. let 20. století poprvé v roce 2009, současný začínající trend snižování početnosti 15-64letých osob v populaci bude podle Projekce 2009¹ trvat minimálně jedno desetiletí.

Do věkové skupiny osob nad 65 let věku na konci roku 2010 patřilo o 36,9 tis. osob více než na konci roku 2009, celkem 1,64 mil. obyvatel. Senioři se tak podíleli na celkové populaci 15,5 %. Zastoupení seniorů pozvolna roste od poloviny 80. let 20. století, jeho intenzivnější nárůst je očekáván v nejbližších letech. V rámci věkové kategorie 65+ aktuálně nejvýrazněji roste dílčí věková skupina 85 a víceletých osob (v roce 2010 o 8,5 tis. na 154,5 tis.).

Vývoj hlavních věkových skupin se logicky odrazil v syntetických ukazatelích věkového složení populace ČR. Průměrný věk obyvatel se v průběhu roku 2010 zvýšil o 0,2 na 40,8 let. U mužů došlo k navýšení na 39,3 roku, u žen na 42,3 roku. O stejnou hodnotu se zvýšil i ukazatel věkového mediánu, když na konci roku 2010 dělil obyvatelstvo na dvě stejně početné části věk 39,6 let.

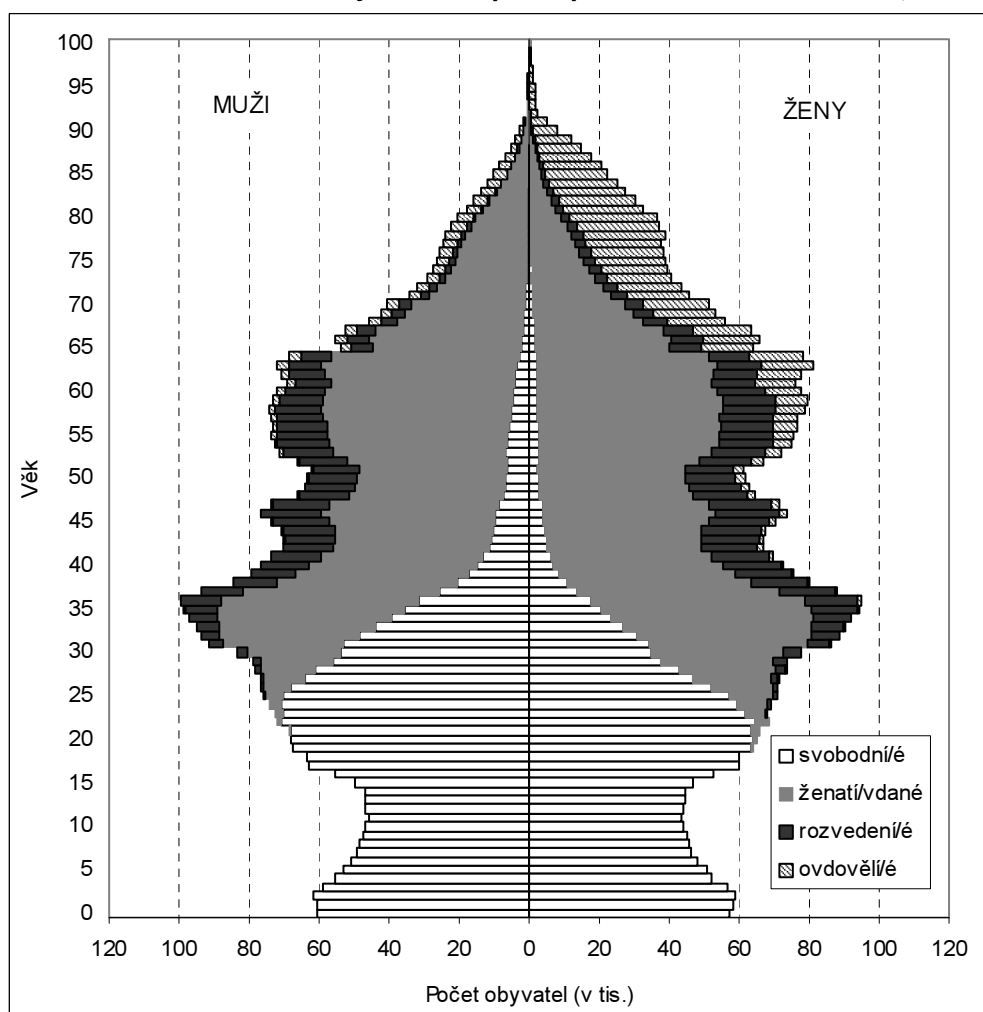
V průběhu roku 2010 se dále zvýšil index stáří, i když méně výrazně než v předchozích letech. Na 100 dětí do 15 let připadlo k 31. 12. 2010 necelých 108 osob starších 65 let. Vzájemný poměr složek populace v ekonomicky aktivním (15-64 let) a neaktivním věku zaznamenával dlouhodobě pozitivní trend. Od počátku

¹ Projekce obyvatelstva České republiky do roku 2065. Dostupná na: <http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/p/4020-09>.

90. let 20. století až do období 2006-2007, kdy bylo zatížení minimální, se index ekonomické závislosti výrazně snížil z 50 na 40 (osob v ekonomicky neaktivním věku na 100 osob v ekonomicky aktivním věku). Nyní se zatížení složky obyvatelstva v ekonomicky aktivním věku opět zvyšuje, a to při vymezení jak patnácti, tak dvaceti lety věku jako hranice počátku ekonomické aktivity. Během roku 2010 se index ekonomické závislosti mírně zvedl z 42 na 43.

V obyvatelstvu České republiky se dlouhodobě mění zastoupení osob jednotlivých rodinných stavů, a to ve směru posílení osob svobodných (de iure) a úbytku osob žijících v manželství. Na konci roku 2010 připadla podle bilancí poprvé do kategorie osob žijících v manželství méně než polovina obyvatel starších 15 let. Celkem 4,50 mil. osob (2,26 mil. ženatých mužů a 2,24 mil. vdaných žen) tvořilo 49,9 % populace, zatímco o rok dříve žilo oficiálně v manželství o 46 250 osob více, celkem 4,55 mil. Zastoupení svobodných se v roce 2010 dále blíže posunulo k hranici 30 procent, vzrostl také podíl rozvedených (na 11,9 %). Neměnná zůstala ve srovnání s koncem roku 2009 relativní váha ovdovělých v populaci 15+ let, a to na úrovni 8,3 %.

Obr. I.1 Věková struktura obyvatelstva podle pohlaví a rodinného stavu, 31. 12. 2010

Struktura obyvatelstva podle rodinného stavu se vyvíjí shodně u mužů i žen, čímž zůstávají zachovány tradiční rozdíly: v populaci osob nad 15 let věku mají svobodní podstatně větší relativní váhu mezi muži než mezi ženami (35,0 %, resp. 25,1 % ke konci roku 2010), naopak je tomu u ovdovělých, jejichž podíl dnes činí u žen 13,5 %, zatímco u mužů pouze 2,7 %. Zastoupení rozvedených je dlouhodobě zhruba o 2 procentní body vyšší u žen než u mužů.

Naopak mírně vyšší zastoupení osob žijících v manželství (cca o 3 procentní body) náleží mužské části populace, což souvisí zejména s nižší úmrtností žen. Podíl ženatých/vdaných osob má obecně rozdílný věkový profil, kde maxima najdeme u mužů až ve věkových skupinách seniorů – v roce 2009 i 2010 u 70-74letých –, kdežto u žen již ve starším středním věku, počínaje rokem 2007 u věkové skupiny 50-54letých. Díky vyšší úmrtnosti mužů se totiž z žen ve větší míře stávají vdovy, zatímco muži dále i ve vyšším věku častěji setrvávají v manželství. V pětileté věkové skupině 50-54 let, ve které je podíl vdaných žen nejvyšší

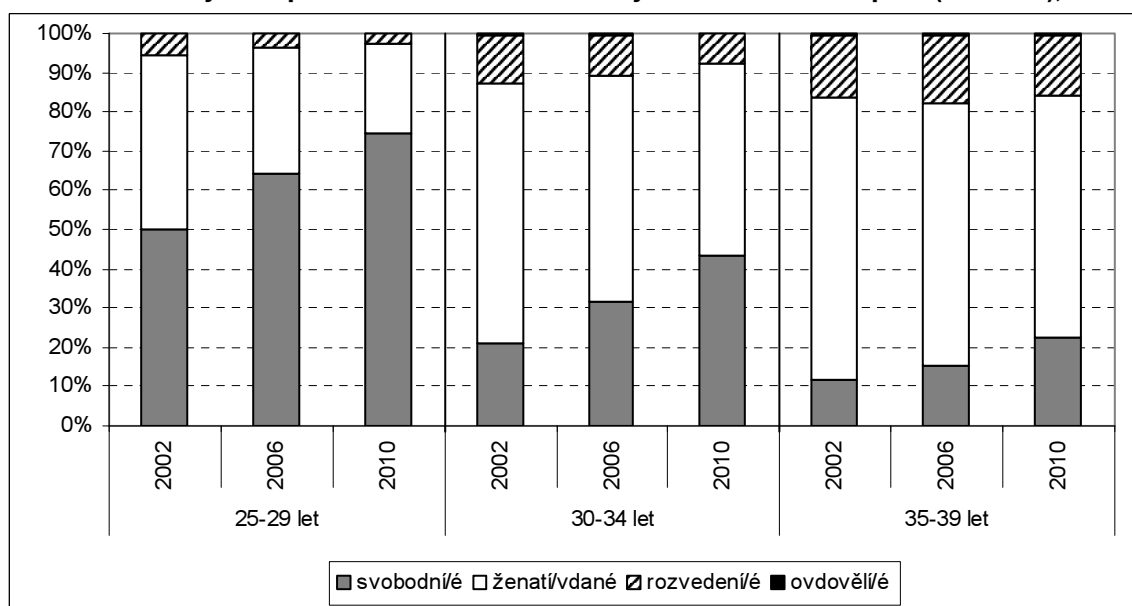
(68,7 % k 31. 12. 2010), dosahují muži podobných hodnot (68,6 %), ovšem právě díky rozdílné úmrtnosti podíl ženatých mužů dále roste, kdežto u žen již nikoli.

Tab. I.2 Obyvatelstvo starší 15 let podle pohlaví a rodinného stavu (v %), 2002-2010 (k 31. 12.)

	2002	2004	2006	2007	2008	2009	2010
Celkem - svobodní/é	26,2	27,2	28,2	28,7	29,2	29,6	29,9
- ženatí/vdané	54,8	53,4	52,1	51,6	51,0	50,5	49,9
- rozvedení/é	10,0	10,6	11,1	11,2	11,4	11,6	11,9
- ovdovělí/é	9,0	8,8	8,6	8,5	8,4	8,3	8,3
Muži - svobodní	31,3	32,3	33,3	33,8	34,3	34,7	35,0
- ženatí	56,7	55,2	53,8	53,2	52,6	52,1	51,5
- rozvedení	9,1	9,7	10,1	10,2	10,4	10,5	10,8
- ovdovělí	2,9	2,8	2,8	2,8	2,7	2,7	2,7
Ženy - svobodné	21,5	22,5	23,5	23,9	24,4	24,8	25,1
- vdané	52,9	51,6	50,4	50,0	49,5	49,0	48,5
- rozvedené	10,9	11,5	12,0	12,2	12,4	12,6	12,9
- ovdovělé	14,7	14,4	14,1	13,9	13,7	13,6	13,5

Významné změny ve struktuře obyvatelstva podle rodinného stavu se v posledních letech odehrávají u osob ve věku mezi 25 a 45 lety. V období 2002-2010 se zastoupení svobodných v tomto věku zvýšilo o polovinu, u věkových skupin 30-34letých a 35-39letých dokonce na dvojnásobek, a to na 43,4 %, resp. 22,7 %. V souladu s tím se snížil podíl ženatých a vdaných, u osob pod 35 let i osob rozvedených. Již na konci roku 2009 tak byli ve věku 25-29 let svobodní ještě čtyři z pěti mužů (82,6 % k 31. 12. 2010), zastoupení svobodných žen ve stejné věkové skupině je momentálně dvoutřetinové (65,7 %). Váha svobodných se zvyšuje, a to ještě výrazněji, také v následujících pětiletých věkových skupinách. Mezi 30-34letými bylo zastoupení svobodných žen 34,4 % (relativně nejvíce žen již žije v manželství), svobodných mužů bylo v této skupině však stále ještě více než polovina (51,8 %). Teprve mezi 35-39letými muži převládali ženatí (58,5 %).

Obr. I.2 Podíl obyvatel podle rodinného stavu ve vybrané věkové skupině (k 31. 12.), 2002-2010

Podíl rozvedených je vyšší u žen než u mužů ve všech dílčích pětiletých věkových skupinách. Obecným trendem je zvyšování zastoupení rozvedených, opačný vývoj lze sledovat pouze u nejmladších věkových skupin, a to pod vlivem změn ve sňatečnosti. Relativně nejvíce osob, které prošly rozvodem, bylo na konci roku 2010 zaznamenáno u 45-49letých (23,0 %), u mužů na úrovni 21,7 % a u žen 24,4 %.

Podle Ředitelství služby cizinecké policie MV ČR žilo k 31. 12. 2010 v populaci České republiky 425 301 cizinců s povoleným pobytem, kteří tvořili 4,0 % populace. Druhým rokem v řadě se evidovaný počet cizinců meziročně snížil, avšak souhrnně během sledovaného období 2002-2010 počet cizinců u nás vzrostl. Cizí státní příslušníci se svou strukturou podle pohlaví a věku odlišují od celkové populace: zastoupení mužů mezi cizinci je vyšší (cca 60 %), z hlediska věku jsou cizí státní občané koncentrováni do mladých věkových

skupin produktivního věku (20-34 let). Bližší údaje o cizincích žijících v ČR jsou obsahem publikace ČSÚ Cizinci v ČR (kód e-1414)².

Tab. I.3 Obyvatelstvo podle pohlaví, věku a rodinného stavu (v %), 2002-2010 (k 31. 12.)

Pohlaví a věk	Svobodní/é			Ženatí/vdané			Rozvedení/é			Ovdovělí/é		
	2002	2006	2010	2002	2006	2010	2002	2006	2010	2002	2006	2010
Muži: 15+ let	31,3	33,3	35,0	56,7	53,8	51,5	9,1	10,1	10,8	2,9	2,8	2,7
ve věkové skupině: 15-19	99,9	99,9	100,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
20-24	93,2	96,8	97,9	6,4	3,0	2,0	0,4	0,2	0,1	0,0	0,0	0,0
25-29	60,7	73,9	82,6	35,5	23,7	16,0	3,8	2,4	1,4	0,0	0,0	0,0
30-34	28,2	39,7	51,8	61,4	51,8	42,2	10,3	8,4	5,9	0,1	0,1	0,1
35-39	16,0	20,3	28,5	69,5	64,2	58,5	14,3	15,3	12,9	0,2	0,2	0,1
40-44	12,0	13,5	16,5	71,9	67,5	63,6	15,7	18,6	19,6	0,4	0,4	0,3
45-49	9,5	10,8	12,0	73,3	69,4	65,7	16,3	19,0	21,7	0,9	0,8	0,6
50-54	7,2	8,5	9,7	76,0	72,2	68,6	15,2	17,9	20,5	1,6	1,4	1,2
55-59	5,3	6,3	7,4	79,2	76,0	72,3	12,8	15,2	18,0	2,7	2,5	2,3
60-64	4,3	4,6	5,3	81,7	79,4	76,5	9,6	11,8	14,2	4,4	4,2	4,0
65-69	3,6	3,7	3,9	81,8	81,2	79,2	7,0	8,3	10,5	7,6	6,8	6,4
70-74	3,3	3,1	3,1	78,7	79,8	79,6	5,5	6,0	7,1	12,5	11,1	10,2
75-79	3,2	2,7	2,6	72,1	74,7	76,2	4,4	4,5	4,9	20,3	18,1	16,3
80+	2,9	2,8	2,2	57,7	61,8	64,6	3,2	3,1	3,0	36,2	32,3	30,2
Ženy: 15+ let	21,5	23,5	25,1	52,9	50,4	48,5	10,9	12,0	12,9	14,7	14,1	13,5
ve věkové skupině: 15-19	99,4	99,6	99,8	0,6	0,4	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
20-24	81,8	89,7	93,0	17,0	9,7	6,5	1,1	0,6	0,5	0,1	0,0	0,0
25-29	38,9	54,4	65,7	54,1	40,8	31,0	6,8	4,7	3,2	0,2	0,1	0,1
30-34	13,4	22,9	34,4	71,9	64,3	56,2	14,0	12,3	9,1	0,7	0,5	0,3
35-39	6,8	9,8	16,5	74,6	69,5	65,1	17,3	19,6	17,6	1,3	1,1	0,8
40-44	4,7	5,8	8,1	74,9	70,4	66,2	18,0	21,8	24,0	2,4	2,0	1,7
45-49	3,7	4,3	5,3	74,1	71,3	67,3	18,1	20,8	24,4	4,1	3,6	3,0
50-54	3,2	3,5	4,0	73,1	71,0	68,7	16,5	19,2	21,8	7,2	6,3	5,5
55-59	2,9	3,0	3,2	70,2	69,4	67,8	14,3	16,5	19,4	12,6	11,1	9,6
60-64	2,6	2,8	2,9	64,2	64,7	64,6	11,1	13,7	16,0	22,1	18,8	16,5
65-69	2,3	2,4	2,6	54,0	56,2	57,4	9,1	10,4	13,0	34,6	31,0	27,0
70-74	2,4	2,2	2,3	40,2	43,6	46,5	8,1	8,6	9,7	49,3	45,6	41,5
75-79	3,0	2,4	2,0	25,4	29,0	32,4	7,2	7,6	8,1	64,4	61,0	57,5
80+	3,5	2,9	2,3	10,5	13,1	15,2	5,3	6,0	6,3	80,7	78,0	76,2

² Publikaci a celou problematiku cizinců má ve své agendě Oddělení pracovních sil, migrace a rovných příležitostí (viz <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/uvod>).